v červenci v *Literárních novinách*. Do svého výkladu nezapojuje ani studii Jana Grossmana „Na téma tří knih" (*Nový život* 1957/7), který *Monology* spolu s Petiškovými *Okamžiky* a Kolářovým *Mistrem Sunem* označil za knihy živé, vyvracející „banalitu průměru". Přímo o Kunderovi (jakkoli si udržuje kritický odstup) Grossman dále konstatuje: „Kundera je bezpochyby z nejnadanějších básníků poválečného období a jeho kniha je podnětná sférou, kterou opět otevřela. Vypracoval v ní svůj verš a jazyk k dokonalosti a podmanivé síle." Aby nedošlo k omylu — nejde mi o hodnocení Kunderovy poezie, ale o to ukázat, do jaké míry Novák přizpůsobuje fakta tomu, k jakému vyústění má jeho vyprávění dospět, v daném případě k apriorní tezi o negativním přijetí *Monologů*.

Kdyby Jan Novák napsal životopisný román typu Reinerova *Básníka*, dalo by se asi nad podobně svévolným zacházením s fakty mávnout rukou. Jeho biografie Milana Kundery se však rozsahem heuristiky a některými technikami pramenné práce (rozhovory s pamětníky) blíží oboru soudobých dějin, v částech analyzujících množství Kunderových textů různého druhu zase literární historii, třebaže naivní. Ukazuje se však, že techniky sběru materiálu ani shromáždění velkého množství textových pramenů samy o sobě nestačí. Novákova kniha přinesla dílčí příspěvky k poznání „českého života a doby", záměr věrohodně je představit ovšem nenaplnila.

Petr Šámal

Knižní trh v době F. L. Věka

Claire Madl — Petr Píša — Michael Wögerbauer: *Buchwesen in Böhmen 1749–1848. Kommentiertes Verzeichnis der Drucker, Buchhändler, Buchbinder, Kupfer- und Steindrucker*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2019. 508 stran.

Francouzsko-česko-rakouská trojice autorů sestavila rozsáhlý slovník tiskařů, prodejců knih, knihvazačů, tiskařů mědirytů i litografií, nakladatelů, ojediněle i provozovatelů čtenářských kabinetů v letech 1749–1848 v tehdejším Království českém. Práce vznikla za pomoci několika domácích i zahraničních grantů a je součástí rozsáhlého projektu „Topographie des Buchwesens in der Habsburger Monarchie".

Pro první polovinu zvoleného časového období byl jistě neocenitelným pramenem *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století* (Praha 1939–1965) vydávaný postupně Z. V. Tobolkou, F. Horákem a B. Wižďálkovou, včetně doplňované elektronické verze Národní knihovny, pro celé období pak *Slovník tiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Z dalších tištěných pramenů lze upozornit na víc než 50 článků Josefa Volfa publikovaných v první polovině 20. století. Zdrojem mnoha jmen byla

jistě řada *Schematismus für Königreich Böhmen* kontinuálně vydávaná od roku 1789. Je trochu překvapivé, že v soupisu literatury nejsou uvedeny základní tituly českých encyklopedií, jako je Riegrův *Slovník naučný* nebo *Ottův slovník naučný*, z moderních pak mnohdy nenahraditelný H. Sturmův *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder*, který počal vycházet v Mnichově v roce 1979 a v jeho edici pokračují F. Seibt, H. Lemberg a H. Slapnicka. Jungmannova *Historie literatury české* je sice zmiňována v úvodu knihy, ale v seznamu literatury také chybí.

Pro vytvoření tohoto slovníku byl jistě podstatný průzkum archivních pramenů; autoři využili např. fondů Archivu hlavního města Prahy, Literárního archivu Památníku národního písemnictví, Národního archivu a několika Státních oblastních archivů, ze zahraničních pak Bibliothèque publique et universitaire de Neuchâtel, Deutsche Nationalbibliothek a Deutsche Buch- und Schriftmuseum v Lipsku a Rakouského státního archivu ve Vídni.

V úvodu knihy autoři stručně hodnotí zvolené období, ve kterém proběhla řada nesmírně důležitých, mnohdy bouřlivých společenských proměn, jako např. sekularizace klášterů, uvolnění náboženských poměrů, radikální změny ve školství, ekonomické reformy, převratné technologické změny ve výrobě knihy, která se výrazně zlevnila a změnila se v masovou záležitost. Do této doby lze také datovat vznik moderní české literatury, včetně časopisectví i odborné vědecké literatury publikované v češtině. Při hodnocení této doby lze ještě dodat, že v ní postupně probíhaly pro dějiny knihy radikální změny v českém pravopise a hlavně přechod od švabachu k antikvě.

Dvěma hlavními součástmi díla jsou dva zhruba stejně rozsáhlé soupisy, nejprve jmen tiskařských, knihvazačských, knihkupeckých a dalších firem, ve většině případů samozřejmě jde o osobní jména vlastníků firem (s. 1–241), druhým je pak soupis jmen lidí v těchto firmách působících (s. 243–469). Záznamy o majitelích firem jsou formálně strukturované, po uvedení jména následuje charakteristika činnosti (knihvazač, knihtiskař, knihkupec, antikvář, půjčovna knih apod.), další varianty jména (alias), většinou jde o jeho podoby v obou zemských jazycích, proměny zápisu jména v čase či přímo změny firemního jména v případě větších nebo institucionálních podniků, např. Národního muzea nebo Jezuitské tiskárny v pražském Klementinu. Tato variantní jména jsou použita jako odkazy přímo v soupisu firem, což je uživatelsky přívětivé. Dále bývá uvedena charakteristika (Prod.:) vydavatelské či tiskové produkce firmy (např. kalendáře, slovníky, hudebniny, náboženské spisy, časopisy aj.). V případě po delší dobu působících, zvláště knihtiskařských firem, jsou uvedeni jejich předchůdci (Vorg.:) a následovníci a pokračovatelé (Nflg.:). Pak je uvedena stručná biografie osoby nebo historie firmy, její působnost v čase i místa její činnosti, důležité okamžiky ve vývoji firmy, osobní data, data úředního povolení tisku, spolupráce s jinými podniky, domácími i zahraničními, u větších podniků podrobnější charakteristika produkce

tiskovin. Uváděna jsou i období, kdy tiskárna vydávala knihy bez úředního povolení, ilegálně, nebo potíže, které měl podnik s cenzurou. Rodinné vazby bývají popsány v případě, že mají souvislost s vlastnictvím podniku. Dalším oddílem hesel bývají jména spolupracovníků a zaměstnanců i učedníků ve firmě působících, pouze s uvedením jejich role a dat činnosti (Akt.:). Tyto osoby jsou pak s více informacemi charakterizovány ve druhém soupisu. Případní obchodní komisionáři (Komm.:) jsou uvedeni v samostatném oddílu hesla. Hesla jsou uzavřena (v případě větších tiskařských podniků) bibliografií publikovaných katalogů jejich produkce (Kat.:) a samozřejmě odkazy na odbornou literaturu či použité archivní prameny (Lit.:).

Hesla věnovaná knihvazačům a knihkupcům bývají podstatně stručnější než hesla tiskařů, ale tato jsou mnohem cennější, protože ve většině případů jde o zcela nově publikované informace čerpané především pouze z archivních fondů. U některých osob, zejména z řad knihkupců, se autorům podařilo zachytit jen útržkovitou informaci o jejich činnosti, např. že Adalbert Peppa (s. 159), knihy prodávající kramář z Mělníka, prodával dne 9. 9. 1782 čtyři české modlitební knížky na jarmarku v Lovosicích, nebo Daniel Mandelíček (s. 134), kočovný knihkupec z Jičína, nabízel dne 6. 5. 1782 k prodeji dvacet kusů tří českých modlitebních knížek na trhu v Lysé nad Labem. Tato hesla mají sice skoro anekdotický ráz, to ovšem nijak nesnižuje jejich informační hodnotu.

Druhý soupis, který obsahuje jména zaměstnanců, spolupracovníků, učedníků a dalších osob působících v tiskárnách či knihvazačských dílnách, je v podstatě vysvětlujícím rejstříkem soupisu prvního. Hesla nejsou strukturovaná a obsahují dohledaná biografická data uvedených osob. Ve většině případů jde o první zveřejnění těchto jmen, což je opět nesmírně cenné a využitelné pro dějiny knihy na našem území.

Autor této recenze se pokusil vyhledat ve fondech doposud elektronicky zpracovaných zámeckých knihoven tiskaře či nakladatele, kteří v tomto slovníku nejsou uvedeni. Podařilo se tak pouze v několika drobných případech, např. Johann Seeger, který v roce 1833 vydal v Českých Budějovicích německy knihu A. F. M. Honsatka o metropolitním kostele sv. Víta v Praze, Rudolf Ledsebe vydal v roce 1817 ve Frýdlantu zajímavý titul F. Petterse *Versuch einer Geschichte der amerikanischen Agave, besonders der gegenwärtig im Schlossgarten zu Friedland blühenden*, Carl Prochaska vydal v Děčíně v roce 1828 dílo J. M. Schimko: *Das Hahnemannische System in mathematischer und chemisch-geologischer Hinsicht*. Dále se ještě podařilo zjistit, že ve slovníku uvedený Wolf Pascheles vydával, kromě Prahy a Brna, také v Kostelci nad Černými Lesy v roce 1847. Je pochopitelné, že soupis neuvádí autory knih, kteří svá díla vydali nákladem vlastním, např. H. F. Moeller, který takto vydal své dílo o králi Vladislavovi II. v roce 1791, ale Václav Vítek, který v roce 1754 vydal a v Jaroměři prodával zkrácenou kroniku Čech *Země dobrá, to jest Země česká,* uveden

býti mohl. Knihu nechal vytisknout u Jana Klimenta Tibelli v Hradci Králové (Knihopis č. 17 217). Autoři také nezaregistrovali pravděpodobně ojedinělou aktivitu vídeňského knihtiskaře Josepha Vincenta Degena, který se zúčastnil vydání prvního dílu *Neuere Abhandlungen der k. Boehmischen Gesellschaft der Wissenschaften* v roce 1791.

V závěru publikace je místní rejstřík, který pod jmény měst uvádí v těchto místech činné firmy a odkazuje tak na první soupis. V něm na povrch vyvstalo několik neobjasněných problémů, se kterými se autoři setkali. Jde o jména míst, ve kterých s určitostí zjistili činnost některé osoby z výše vyjmenovaných profesí, ale ono místo se jim nepodařilo geograficky identifikovat. Jde o místa „Adlerfluss", „Deschkaw" a „Schirgiswalde". Tato města či obce nejsou skutečně uvedena ani v díle Heribert Sturm: *Ortlexikon der böhmischen Länder* (München 1995), ani v díle Ernst Pfohl: *Orientierungs-Lexikon der Tschechoslowakischen Republik* (Reichenberg 1931). V rejstříku uvedený „Rothenburg", ze kterého pocházel kočovný knihkupec Jan Novák, by snad mohla být Červená Hora u České Skalice. Mezi neidentifikovaná místa lze počítat také „Kladrau/Kladruby", kterých je po Čechách několik. Na okolnost, že jde o neidentifikovaná místa, mohli autoři upozornit krátkou vysvětlující poznámkou. Užitečným doplňkem je na počátku svazku uvedený seznam jmen pražských ulic v tehdejší i dnešní podobě.

Mezinárodní trojici bohemistů se podařilo sjednotit základní informace rozptýlené v řadě tištěných publikací a časopiseckých článcích a zejména za využití archivních fondů stvořit velmi kvalitní encyklopedické dílo, které je nepochybně nesmírně důležitou, v mnoha ohledech zcela neocenitelnou pomůckou pro řadu odborníků z řad knihovníků, historiků, archivářů, literárních vědců a dalších.

Petr Mašek

Kniha tovaryšská… a hned už syntéza

Angelo Maria Ripellino: *Dějiny současné české poezie*. Přeložila Jana Sovová. Praha, Karolinum 2019. 233 strany.

Původní, italské vydání této nevelké publikace má vročení 1950 (podruhé vyšla po autorově smrti v roce 1981). *Dějiny současné české poezie* vydal autor ve svých sedmadvaceti letech. Je to tedy již kniha spolehlivě odlehlá, taková, u níž máme dostatečný odstup, abychom zjistili, jak v čase obstála. Obstála? Pokud ano, tak zejména díky svému autorovi, osobnosti opravdu výjimečné a inspirativní. Pro širší veřejnost se touto osobností stal *Prahou magickou* (1973), titulem na pomezí odborného a beletristického psaní, jenž se podobá